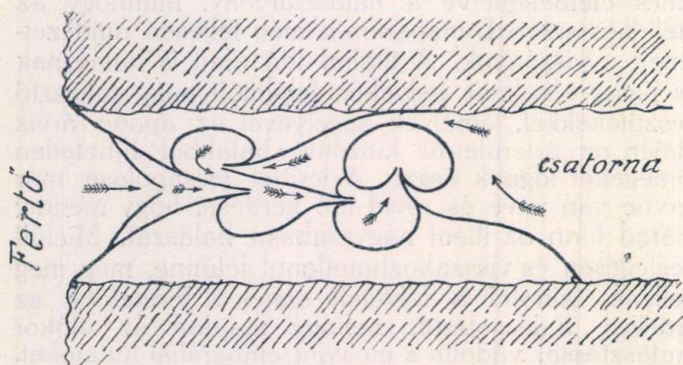

A Fertő keleti partján 1909-ben egy vízlevezető csatornában láttam a mellékelt alaprajzon nádból

Fertői vejsze.

készült vejszét. Gazdája nem volt ott s így elnevezését és alkatrészei neveit nem kérdezhettem meg tőle. Magában a Fertőben is láttam óriási méretű vejszéket, 80–100 méter hosszúakat Mexikó-major vidékén. Alaprajzukat, sajnos, nem rajzoltam le, de jegyzeteim szerint ezek a nagy vejszerendszerek is mind ugyanarra az egy alapalakra, a fertői kürtőre vezethetők vissza. Azóta a Fertőt részben lecsapolták, de úgy tudom, hogy a lecsapolás csak félig sikerült s így a régi halászat sem tűnhetett le egészen. Bizony itt is érdemes munkát végezhetne egy szakember a fertői halászat tanulmányozásával.

Nemzetközi természetvédelmi kongresszus Párisban.*

A francia honosítótársaság (Société Nationale d'Acclimatation de France), madárvédő liga (Ligue Française pour la Protection des Oiseaux) és természetvédelmi társaság (Société pour la Protec-

* A figyelmes olvasó, ki lapunk hasábjait olvasta, meggyőződhetett, hogy minden időben a természetvédelem érdekében számos cikk látott napvilágot. Bárony István aranyos tolla csakis ezirányban írt, hasonlóan a többiek között Kodács és Földváry Miksa ismételt fölírta a védelemre szoruló magyar természeti szépségeket, állatokat és körülmények ismertetéseiben. Az európai bölény kitélepítési akcióját a múltévi márciusi számban megjelent cikkével indította meg a szerkesztő.

tion des Paqsages de France) Párisban 1923 május 31–jún. 3. napjain nemzetközi természetvédelmi kongresszus rendez Louis Mangin, a párisi természetrajzi múzeum igazgatójának elnöklésével.

A szűkszavú jelentés szerint a kongresszust négy szakosztályban fogja tárgyalni: 1. az állatvilág, 2. a növényvilág, 3. a talaj és földalatti világ (barlangok) és 4. a tájképileg szép területek védelmére vonatkozó javaslatokat, míg egy ötödik szakosztály a természetvédelem általános elveit fogja megvitatni s valószínűleg a többi szakosztály indítványait egymással összhangba hozni.

Nincs módunkban megállapítani, hogy a franciák milyen keretek között kívánják az idevágó kérdéseket megtárgyalni s egyelőre azt sem tudjuk, hogy a nemzetköziség fogalmát milyen tágan szándékoznak értelmezni. E tekintetben bizonyos óvatosságra int az 1922. jún. 20-án Londonban megalakult „nemzetközi madárvédelmi bizottság” (International Committee for the Protection of Wild Birds), mely igen szűk keretek között, csupán az angolok, amerikaiak, hollandok és franciák részvételére történt megalakulása óta egy általános jellegű, csatlakozásra szólító felhívás kibocsátásán kívül semmi életjelt nem ad magáról. De addig is, míg a kongresszus terveinek részletesebb körvonalozása napvilágot lát,¹ talán nem lesz fölösleges, ha úgy erre, mint a kérdés nálunk való helyzetére az érdeklődők figyelmét felhívni bátorodom.

Mert hiszen ez a kongresszus, ha mentes marad melléknézopontoktól és politikai céloktól, nálunk is sokak érdeklődésére tarthat számot. Nálunk is régóta él már, hol alkotásokban, hol tervekben, hol csak a lelkekben a természetvédelem eszméje. Hermann Ottó volt az, aki e törekvések jogosságát és szükségességét, legalább ennek a madárvilágra való alkalmazásában a legsikeresebben tudta a köztudatban elismertetni és a gyakorlatban megvalósítani. Az ő munkájuk eredménye az 1902-ben Párisban megkötött nemzetközi madárvédelmi egyezség, az ő szervezőképességének gyümölcse az általa alapított Madártani Intézet és megfigyelő gárdájának madárvédelmi eredményes munkássága, az ő érdeme az Országos Állatvédő Egyesület által propagált „Madarak és Fák napjának” 1906-ban a népiskolákban történt meghonosítása s a természetvédelem munkája a megkezdett nyomon azóta is a munkásvédelem terén a legintenzívebb.

Hazai általános jellegű kezdeményezés 1905-ben a Természettudományi Társulat kebeléből indult ki,² de nagyobb gyakorlati eredménye tudtommal nem lett. 1908-ban Kaán Károly kezdeményezésére az Országos Erdészeti Egyesület indított mozgalmat³ egyes érintetlen őserdőrészek fentartása érde-

¹ Legújabbban küldötték csak szét a programot tartalmazó, a közléseket kérő és csatlakozásra szólító nyomtatványokat.

² Sajó: Az őstermeszék kincseinek megmentése. Természettud. Közl., 1905. 705. old.

³ Bund: A tipikus erdei növényzet megóvása. Erdészeti Lapok, 1908. 108. old.

A kegyetlen manikűrös.

Írta: Fodor Pál.

A szikkadt, fekete homoktalajon, a kora tavasz rügybontó, párák leheletét teregette éppen a Jászkarajenő felől hömpölygő szellő. A tiszavezsényi szőlők felett bújó csirázásba kapott az élet. A szőlőnyitás utáni kapás napok egyikén Gyökér Estván is körülnézett a felszabadult szőlőtőkék során. Pipáját rozsdás agyarára fogta. Úgy mustrálgatta a duzzadó szőlőrügyek mosolygó tömegét...

— Ha a fagyos nap nem csap le rájuk, az idén kevés lesz a hordóm... — dörmögte magában csendes megelégedéssel Gyökér gazda.

Kis idő múltán a ház felé indult. Amint az istálló elé ért, a ház padlásszájából abban a szempillantásban ugrott az ösztönűre* s onnan a földre Jónásék nagy fekete kandúrja. Szájában egy jókora szárazkolbásszal, vad iramodással elinált.

— Hej, a hasad mindenit!... Hát a gazdád mirevaló? — fakadt ki Gyökér. — Gyere csak még egyszer erre...

A fenyegetést csakhamar tett követte. Felment a padlásra és a gerendára aggatott kolbászok és oldalasok közé, dohányszárító kötéltől — még tengerész korában tanult módon — hurokhálót font. Még pedig olyan ravaszul, hogy a füstölt csemegére rákapó négy lábú dezenter akármelyik oldalról ugrana zsákmányára, feje

vagy lábai mindenképpen hurokba kerülnek. És minél jobban rüg-kapál, annál szűkebbre szorul a háló láncszeme.

Gyökér gazda felállította a csapdát s mint aki dolgát jól végezte, lekerült a padlásról. Azután várta és figyelte napokon keresztül a kellemetlen látogatót.

Elmult egy hét, tíz nap. A tolvaj cica mintha csak meg érezte volna a ráváró veszedelmét, csak nem jelentkezett. Pedig Gyökér gazd'uram ugyancsak biztosra vette, hogy kétszeri eredményes látogatás után, egyszeri ráripakodását mégsem vette annyira komolyan, hogy kedvenc falatjéről egykönnyen lemondana.

Jól számított.

Egy kora reggelen keserves nyávogás hallatszott le a padlásról. Benne volt abban a gyermeksírás, a bürgebégetés, a fájdalom, a félelem, a reménytelen szabadulni vágyás és a düh minden hangváltozata...

A szokatlan hajnali zene-bonára kilépett a házból a gazda. Mindjárt tisztában volt a helyzettel. Egyik kezében egy redves csizmával, meg egy pokrócdarabbal, kegyetlen macskáitételre indult fel a padlásra... Látszott a kegyetlen emberen, hogy a két szál kolbászért, amit a macska kétszeri látogatása alatt elvitt, nagy leszámolásra készül.

Amint fölkerült a padlás létráján, a fekete selyembundás tolvaj csakugyan ott vergődött a hurokban. Mind a négy lábát leküzdhetetlen erővel fogta a hálószerűen felállított zsinag. Gyökér a magával hozott pokrócon keresztül egy kiszámított mesterfogással megragadta a félelmetől remegő állatot és nagy gyakorlatról tanuskodó ügyességgel, fejjel lefelé belegyömöszölte az

* Ösztönű: ágasla, amelyre a vidéken a tejesedényeket aggatják.

kében; e mozgalmat Kaán 1909-ben a földművelésügyi miniszter megbízásából „A természeti emlékek fenntartása” címen megírt munkájával egy általános természetvédelmi tervszétté bővítette; a természeti emlékek összeírás és törzskönyvezése az ott körvonalazott irányelvek alapján Darányi Ignác akkori földművelésügyi miniszter rendelkezéseire az összes illetékes tényezők bevonásával azonnal megindult; ¹ folytatását és befejezését azonban a háború megakasztotta.

A földművelésügyi miniszter fenntemelt rendelkezései értelmében a természeti emlékek összeírásánál azon három nézőpont érvényesült, hogy a természet mindazon alkotásai emlékeknek kezeltesse, melyek fentartását és gondozását a gazdasági érdekeken kívül a) tudományos célok, b) nemzet történelmi indokok, vagy c) esztétikai és etikai tekintetek kívánatossá vagy szükségessé teszik.

De Magyarország a természetvédelem egyéb vonatkozásai tekintetében is tanúbizonyságot tett arról, hogy a világ többi kultúr-nemzeteivel együtt érez és együtt halad, amennyiben élénk részt vett a mező- és erdőgazdák 1907. évi bécsi és az erdészek 1913. évi párisi nemzetközi kongresszusain, melyek a természetvédelem akkori állását külön osztályokban igen behatóan tárgyalták. Ezenkívül 16 más kultúr-állam társaságában külön képvisellel részt vett Magyarország az 1913. évi bérni természetvédelmi konferencián is, mely a kongresszusokkal kapcsolatosan a természetvédelem nemzetközi jelentőségét és az e téren felmerülő állami teendőket a jövő nézőpontjából is megalapozta. Sajnos, a természetvédelemre vonatkozó eddigi nemzetközi megállapodások gyakorlati kivétel a világháború megakasztotta és azok további kialakulását megakasztotta.

Mindazonáltal a háború alatt az egyre súlyosbodó viszonyok dacára is eredményes munkát végzett hazánk jellemző flóra-vidékeinek és ritkaságainak védelme terén a budapesti tud. egyetem növényrendszertani intézete. Tuzson János kezdeményezésére az állam 1915-ben Erdélyben, Szászcsanád határában körülkerítette a *Polygala sibirica* L. egyetlen magyarországi termőhelyét s védelem alá helyezte az Ipolytárnóc mellett felfedezett nevezetes harmadkori fatörzs, *Pinus Tarnóensis* Tuzs. maradványait. A Magas-Tátra jellemző növényvilágát a tátralomnici botanikus kert lett volna hivatva megőrizni és szemléltetni; a tervek készen voltak s a munkálatok itt a háború utolsó éveiben már meg is indultak; a déli Kárpátok flóráját a Herkulesfürdőn tervezett botanikus kert mutatta volna be. A Déliblati pusztán egy több holdas terület került védelem alá, a homoki flóra egyéb jellemző képviselőin kívül az *Artemisia latifolia* és *Paeonia tennifolia* termőhelyeivel. Szeged környékén, Királyhalom mellett, egy őállapotban levő homokpuszta-részlet,

¹ Kaán: A természetvédelem és a természeti emlékek fentartásának kérdéséhez. 1914.

odaállított csizma szárába. Aztán a végét befogta a pokrócdarabbal s mint egy jó fogással hazatérő vadász, vígan indult zsákmányával a létrán lefelé. A mesteri fogást sok macska korán kialszta élete bánta már. Valamennyiből dohányzacskó lett és ott pöffeszkedik Gyökér gazda kitudná melyik komájának gatyakorcában...

A macskafogás e sintér művelete alig fél percig tartott. A lelketlen végítéletre pedig azután került a sor.

Mikor Gyökér leért a ház udvarára, a szívfacsaró nyávogásra előkerült Miska, a szívtelen vásottságáról ismert apjafia is, aki különös gyönyörűséget talált abban, hogy a macskaitélet-nél ott lehetett.

— Ide te!... — kiáltott felé az apja. — Lenyúzod-e a bőrét? Ebből lesz ám a szép dohányzacskó...

A fájdalmas macskasírás valami szokatlan sajnálatra indította ez egyszer a suhancot. Kérőn szolt apjához:

— Inkább szedjük le a körmeit es'apám, hogy leszoktassa a többi macskát is a padlásra járástól...

A kegyetlen Gyökérnek valahogy megtetszett az ötlet.

— Eredj hát, hozd az ollót, meg a kaszafenő reszelőt — szolt fiához. — Ha már levágjuk a körmeit, legalább reszeljük símára a tövit...

A fiú csakhamar visszatért az ollóval, meg a reszelővel s a tehetetlen macskának előbb a hátulsó, majd a mellső lábairól többől lenyírták, aztán símára reszelték valamennyi körmeit. S amíg a kegyetlen hajlamú suhanc a védekezni nem tudó, megkínzott állatot fogta, apja azalatt valahonnan egy kartonlapot

Dabas mellett pedig egy ősmocsaras terület védelem alá helyezése volt tervbe véve; ez utóbbi tervek még megvalósításra várnak.

Ma több területen is folyik az ilyen irányú munka. A Madártani Intézet az 1902-iki párisi nemzetközi madárvédelmi egyezményt már régóta nem tartja elegendőnek s azt tágítani szeretné. Tavaly elhunyt vezére, Chernel István igyekezett is ennek kifejezését adni: kidolgozott egy újabb tervezetet (l. Aquila, 1919.), melyet a párisi békekonferencia asztalára szánt abban a hitben, — s ez volt a hite mindnyájunknak is — hogy ez asztalhoz mi is leülhetünk s hogy ott a népek békéje fog megszületni. Másképp lett... s a terv terv maradt.

A hazai kócsagtelepek, ¹ majd a többi számbajöhető madártelepek ² védelmét Schenk Jakab sürgette; a kisbalatoni kócsagtelep állandó őriztetését a hollandok adománya révén és a magyar társadalom hozzájárulásából 1922-ben sikerült elérni s a Madártani Intézet az így megkezdett gyakorlati munkálatokat anyagi erejéhez mérten kiterjeszteni óhajta.

A turistatársadalom és a cserkészmozgalom részben a természeti emlékek tényleges védelmével, részben a növények és állatok kímélése szükségességének a turisták és a cserkészek köztudatába való átvitelével, részben a természetszeretet ébrentartásával és terjesztésével szintén megindultak ezen az úton. Az ötvenéves Magyarországi Kárpát Egyesület, mely az Aggteleki cseppkőbarlangnak a csehek követeléseivel szemben való sikeres megvédése terén szerzett érdemeket, ma ennek rendbehozatalán, megismertetésén fáradozik. A komoly vadászati körök és ezek szaklapjai minden erővel munkálkodnak azon, hogy a parasztpuskások által lezüllesztett vadászati erkölcsöket megjavítsák, az oktatlan vadírtás folytán csaknem kipusztított vadállományt megmentés és felszaporítás. Az Országos Állatvédő Egyesületnek sikerült a „Madarak és Fák napjának” a középiskolákban való meghonosítását elérnie. A budapesti állatkert fennállásának tízéves fordulóját tavaly az „Állat- és növény szeretet napjának” rendezésével ünnepelte. Valamennyi törekvést, ha más-más úton is, de a természetvédelem gondolata vezérli. ³ Nem érkezett-e el az idő, hogy ezek az elszigetelt, a részvétlenséggel, a nagyközönség nehezen felolvasztható közönyvével s az anyagi eszközök elégtelenségével küzdő törekvések találkozzanak egymással a természetszeretet és természetvédelem egységes, mindent magába foglaló területén, hogy kölcsönös támogatással, egymás munkáját kiegészítve igyekezzenek megvalósítani ma még egyesült erővel elérhető, holnap talán már elérhetetlen céljaikat egy olyan munkaprogram kereteiben, amilyennel az

¹ Schenk: A kócsag hajdani és jelenlegi fészkelőtelepei Magyarországon. 1918.
² Schenk: Az őstermészet kincsének védelme magyar földön. Természettud. Közl. 1919. máj. 15. száma.
³ Szép tanúságtétel erről, Szlávi Kornél: Vadászat — természetvédelem. A Természet, 1922. 73. oldal.

kerített elő és azt az alábbi, ötletesnek vélt sorokkal ellátva, egy zsinoggal a macska nyakára erősítette.

Jaj, jaj, gazdám, megjártam,
Két szál kolbászt bevágtam,
Körmeimtől megváltam...
Ha még egyszer így járok:
Életemtől megválok!...

Ezután a lelketlen mütét után nagy pokoli hahotával szabadon engedték a meggyötört állatot, amely a kiállott félelem és fájdalom után, egyetlen biztos fegyverétől megfosztva, retentő kínok között haza vánszorgott, ahol hetekig sínylette a nem mindennapi kalanddal végződő kirándulás szomorú következményeit.

A szegény macska drágán fizette meg tolvaj pákoszkodását. De Gyökér gazduram is meglakolt az embertelen állatkínzásért, mert a cica tragédiájának másnap már híre ment a környéken; mire az állatszeretetről ismert főszolgabíró kinyomoztatta a tettest és a barbár állatkínzásért Gyökér Estvánt három napra a legsötétebb kóterba záratta. Azonfelül meg hatezer korona pénzbüntetésre is ítélte.

Ha tudta volna Gyökér, hogy a körmeitől megfosztott macska hányzor lett véres áldozata a sertésöl és az istállók körül annyi kárt okozó patkányserregnek, rájött volna arra is, hogy két szál kolbászért kár volt hivatásában lehetetlenné tenni az ezerannyi hasznát hozó állatot, mely azonos azzal, mint amikor a dolgos ember kezéről mind a tíz újját levágnák.

eddig megjelent közlemények is bőven szolgálnak s amilyent a tervezett nemzetközi kongresszus beosztása sejtet velünk? Talán e kongresszus volna az alkalom, amikor a mi természetvédelmi törekvéseink támogatása és elszakított természeti emlékeink védelme érdekében való közbelépésünk sikerrel járna, amikor a 21 esztendővel ezelőtt ugyanott teljes győzelmet aratott Hermann Ottó szelleme új életre kelne, Chernel István meg nem hallgatott tervezete szóhoz jutna. Nekünk pedig erős szükségünk van az ilyen alkalmakra, hogy külföldi jóakaróinkkal éppúgy, mint volt ellenségeinkkel közös célok területén találkozassunk s elősegíthessük — bármily szerény mértékben is — azok megőrzését kulturális hivatottságunk felől. Schermann Szilárd dr.

Az európai bölények megmentése.

Írta: Raitsits Emil dr.

Múlt év március havában e lapok melléklapján az európai bölények megmentése érdekében felhívtam a leghivatottabb körök figyelmét az állatkerti európai bölényeink kitelepítésének szükséges voltára. Hála a kormányzó úr ő főméltósága hathatós támogatásának, az európai bölényeink a főváros tanácsának megértő határozata értelmében nemsokára a visegrádi korona uradalmi vadaskertben természetes környezetbe kerülnek. Nemzeti közkincsünk vizionlátja az őstermeszetest, visszatér az ősanja ölelő karjai közé, ahol gyarapodni, szaporodni fog igaz természet szeretetünk és magasabb kultúr hivatottságunk dicsőségére.

Az európai bölények kipusztulásának kérdése elsősorban a nagy nemzetek fiait foglalkoztatta. E téren is Németország vezetett. Az európai bölények fentartására legjobban hivatott Nagy-Oroszország, mint elemeire bomló hullaszagú dög jelen körülmények között nem is gondolhat ily magasztos kultúr ténykedésre, mint amilyen a természetvédelem egyik szükségszerű alakja az európai bölények megmentése.

Az európai bölények kipusztulásának kérdésével a német nemzet szakértői nap-nap után foglalkoznak. Legutóbb Priemel Kurt dr. a „Zoologica palaeartica” első számában a vezető helyen az európai bölények megmentésének tervével foglalkozik nagy hozzáértéssel.

„Az európai bölény veszedelemben!” kezdi Priemel érdekes cikkét.

Már a nagy világháború kezdetén, amidőn csapataink Oroszországban győzelmesen előrehaladtak és a bialoviesi őserdő felé közeledtek az igazi természetbarát szíve összeszorult arra a gondolatra, hogy mi sors vár a hadszíntérre került 700 darabot számláló európai bölénycsordával. Sajnos, de érthető okokból kezdetben a hadvezetőség figyelme a vadvédelemre ki nem terjedhetett és a hús- vagy talán trofeavadászok úgy kipusztították a bölényállományt, hogy a tekintélyes számból csupán 150 darab maradt meg.

A kaukázusi bölények sem kerültek el a pusztítás démonának csapásait, mert itt is a háború és es forradalmi zavargások kipusztították a legutolsó bölényt is. Az 1918. és 19-ik évben a „minden a miénk” jelszavával eltébolyított szovjet csapatok géplegyverrel vadásztak a szerencsétlen vadra.

Később a bialoviesi bölényállomány a német hadvezetőség körültekintő gondoskodása és megfelelő vadvédelmi intézkedések folytán a megszállás ideje alatt időközben 150 darabról 200-ra emelkedett. Az 1918. év novemberében bekövetkezett szomorú visszavonulás után a területet nyerő szovjet horda a

megmaradt bölényeket teljesen kipusztította s talán egynéhány szerteszedt, mert legutóbb néhány európai bölényt emlegetnek, amelyeket úgy Bialoviesben és ettől 300 kilométernyire fekvő Bobrujsk terület erdeiben (Mimsk kormányzóság) láttak. Azóta azonban valószínűleg a vadorzók golyója ezeket sem kímélte meg.

Helyesen jegyzi meg Priemel, hogy az oroszországi bölények (az orosz jogrend és a szovjet kulturális viszonyai között) egyáltalán nem jöhetnek a bölények továbbtenyésztése, illetőleg megmentése nézőpontjából számításba.

Az európai bölények megmentésére az oroszországi állapotokon kívül álló nemzetek hivatottak és hogy a felhívás német részről érkezik a kultúr-nemzetekhez egy cseppet sem csodálkozhatunk, mert jelenleg Németországban található a legtöbb európai bölény.

A német állatkertek vezetősége annakidején ugyan kérte a katonai parancsnokságot, hogy a németországi bölényállomány felfrissítése érdekében a hadiszállítmányt képező cári bölényállományból megfelelő számú bölényborjat adjanak át. Bárcsak meghallgatásra talált volna a kérés, akkor most Németország oly elsőrangú bölénycsordával rendelkezne, mely büszkesége lehetne a mindenkor előre gondolkodó német nemzetnek.

Priemel azonban nem elmélkedést ír a múlt vétke mulasztásairól, hanem tette hívja fel a szakkörök figyelmét, nehogy a késő munkák vétke mulasztással vádolják a hatalmas természetű ősvad kipusztulásáért.

Priemel már az 1916- és 17. évben a németországi állatkertek igazgatóinak közös tanácskozásán a bölények megmentése érdekében javaslatot terjesztett elő, mely némi módosítással a mai napon is eredményesen keresztülvihető. Az újvilágban az „American Bison Society” megtudta menteni az európai bölény rokonát a bisont, miért ne lehetne hasonlóképpen cselekedni az ó-világban? Priemel hasonló értelemben társaságot óhajt alakítani, melynek célja az európai bölény megmentése volna,

Az 1922. évi október 15-ig gyűjtött adatok szerint Európa hozzáférhető részein 56 darab bölény él, amelyek közül 27 darab bika, 29 darab nő ivarú, sajnos ezek közül 2 meddő, illetőleg előregedett. Így hozzávetőleg 54 darab tenyészbölényből indulhatna meg az európai bölények továbbtenyésztése.

Megfelelő tenyész kiválasztás, törzskönyvezés, kitelepítés képezne a bölény továbbtenyésztés alapját. Priemel helyesen, amint e sorok írója több, mint egy évvel ezelőtt kifejtette, a bölények továbbtenyésztését megfelelően berendezett vadaskertben óhajtana folytatni, mint amilyen Boitzenburg Armin gróf boitzenburgi vadaskertje, amelyben a nem régen kitelepített két európai bölénybika (az egyik Kaukázusból származik) és négy bölénytehén él. Ezek a bölények, írja a lelkes bölénybarát, amióta kitelepítették szembetűnően gyarapodtak erőben és testi egészségben. Németországon az említetten kívül Beyme Scharbowban (Hagenow, Necklenburg) a vadaskertje területén 3 bölénypárt tart. A Pless herceg tulajdonát képező, sokat emlegetett felső-sziléziai bölényállományból a forradalmi hangulattól sarkalt vadorzók golyója csupán két bikát és egy elvénhedt tehenet hagyott az utókorra.